KOHTUJURISTI ETTEPANEK

ANTONIO TIZZANO

esitatud 16. detsembril 2004 [1]

I. Sissejuhatus

1. Uuritav kohtuasi käsitleb 1968. aasta Brüsseli konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (edaspidi „Brüsseli konventsioon" või lihtsalt „konventsioon") [2] tõlgendamist puudutavat eelotsuse küsimust, mille Euroopa Ühenduste Kohtule esitas Cour d'appel de Grenoble (Prantsusmaa).

2. Sisuliselt soovib nimetatud kohus teada, kas Brüsseli konventsiooni artikli 12 punkti 3 ettekirjutuste kohaselt sõlmitud kohtualluvuse kokkulepe on kindlustatu või kindlustuslepingu soodustatud isiku vastu kasutatav, juhul kui nimetatud isikute puhul ei ole tegemist kindlustusvõtjaga.

II. Õiguslik raamistik

Brüsseli konventsiooni sätted

3. Nagu teada, kohaldatakse Brüsseli konventsiooni tsiviil- ja kaubandusasjade suhtes ja konventsiooni II jaotises sisalduvate sätete alusel määratakse kindlaks osalisriikide kohtute pädevus ühenduse õigusruumi raames.

4. Konventsiooni artiklis 2 kehtestatud üldreegli kohaselt on pädev kostja alalise asukoha järgne kohus. Sellest reeglist sätestatakse konventsioonis siiski olulisi erandeid, nähes ette kas kohtualluvuse erandjuhtudel (II jaotise 2. jagu) või ainupädevuse (5. jagu), kehtestades üldkorra raames kokkulepe kohtualluvuse kohta (6. jagu) või allsüsteeme,

1 — Algkeel: itaalia.

2 — 27. septembri 1968. aasta konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (EÜT 1972, L 299, lk 32), mida on muudetud 9. oktoobri 1978. aasta konventsiooniga Taani Kuningriigi, Iirimaa ning Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi ühinemise kohta (EÜT L 304, lk 1, ning muudetud tekst lk 77), 25. oktoobri 1982. aasta konventsiooniga Kreeka Vabariigi ühinemise kohta (EÜT L 388, lk 1), 26. mai 1989. aasta konventsiooniga Hispaania Kuningriigi ja Portugali Vabariigi ühinemise kohta (EÜT L 285, lk 1) ning 29. novembri 1996. aasta konventsiooniga Austria Vabariigi, Soome Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi ühinemise kohta (EÜT 1997, C 15, lk 1). Konventsiooni konsolideeritud versioon avaldati EÜT 1998, C 27, lk 1.

mis lähtuvad täiesti erinevast põhimõttest — nõrgema poole kaitsest (3. ja 4. jagu). Rõhutaksin siinkohal enim konventsiooni II jaotise 3. jagu. Vastavalt artiklile 7 tehakse kindlustusasjadega seotud asjade puhul kohtualluvus kindlaks alljärgnevate artiklite alusel (8–12a), sõltumatult sama jaotise 1. ja 2. jaos kehtestatud korrast.

5. Eelkõige artikkel 8 kehtestab nõrgema lepingupoole kasuks tõelise *forum actoris*'e, sätestades:

„Kindlustusandja, kelle alaline asukoht on osalisriigis, võib kaevata kas:

1. selle riigi kohtusse, kus on tema alaline asukoht, või

2. teise osalisriigi selle paiga kohtusse, kus on kindlustusvõtja alaline asukoht [...]".

6. Artikkel 9 sätestab omakorda:

„Vastutuskindlustuse [...] puhul võib kindlustusandja [vastu] lisaks esitada kaebuse ka selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud [...]".

7. Lisaks sel moel määratletud kohtualluvusele näeb konventsiooni artikli 10 esimene lõik ette, et: „[v]astutuskindlustuse puhul võib menetlusse, mille kahju kannatanud pool on algatanud kindlustatu suhtes, kaasata ka kindlustusandja, kui asjaomase kohtu suhtes kohaldatav õigus seda võimaldab".

8. Mis puudutab juhtumeid, mil kohtusse pöördub kindlustusandja, siis kehtestab artikkel 11, et kindlustusandja võib algatada menetluse „üksnes selle osalisriigi kohtus, kus on kostja alaline asukoht, hoolimata sellest, kas tegemist on kindlustusvõtja, kindlustatu või soodustatud isikuga".

9. Käesolevas kohtuasjas on äärmiselt asjakohane konventsiooni artikkel 12, mis sätestab, et äsja märgitud kohtualluvuse sätetest võivad lepingupooled kõrvale kalduda „üksnes kohtualluvust käsitleva kokkuleppe alusel:

1. mis on sõlmitud pärast vaidluse teket,

2. millega võimaldatakse kindlustusvõtjal, kindlustatul või soodustatud isikul algatada menetlus käesolevas jaos nimetamata kohtutes,

3. mille sõlmivad kindlustusvõtja ja kindlustusandja, kelle mõlema alaline asukoht [või elukoht] on [lepingu sõlmimise hetkel] samas osalisriigis, ja millega on selle riigi kohtute pädevusse määratud isegi juhud, kui kahjustav sündmus leiab aset välismaal, tingimusel, et selline kokkulepe ei ole vastuolus nimetatud riigi seadustega [...]".

10. Seoses kokkulepetega kohtualluvuse kohta tuleb ära märkida ka konventsiooni artikkel 17, mis sätestab:

„Kui lepinguosalised, kellest ühe või mitme alaline asukoht on osalisriigis, on kokku leppinud, et konkreetsest õigussuhtest tulenenud või tuleneda võivate vaidluste lahendamiseks on pädevad osalisriigi kohtud, on see kohus või need kohtud ainupädevad. Selline kohtualluvuse kindlaksmääramise kokkulepe sõlmitakse kas:

a) kirjalikult või kinnitatakse kirjalikult, [või]

b) vormis, mis vastab poolte vahel väljakujunenud tavale või

c) rahvusvahelise kaubanduse puhul vormis, mis vastab kaubandustavale, millest pooled olid või pidid olema teadlikud ning mis on asjaomase kaubanduse valdkonnas laialt tuntud ning mida selles valdkonnas tegutsevad antud liiki lepingute pooled regulaarselt kasutavad.

[...]

Kokkulepetel või usaldusühingu asutamisdokumendi sätetel, millega pädevus kindlaks määratakse, ei ole juriidilist jõudu, kui need on vastuolus artiklitega 12 või 15, või kui kohtud, kes nende kohaselt pädevad ei ole, on ainupädevad artikli 16 kohaselt.

Kui kohtualluvuse kindlaksmääramise kokkulepe on sõlmitud üksnes ühe lepinguosalise kasuks, jääb sellele lepinguosalisele õigus algatada menetlus igas konventsiooni kohaselt pädevas kohtus."

III. Asjaolud ja menetlus

11. Société Financière et Industrielle du Peloux (edaspidi „SFIP"), varasema nimega SA Plast'Europ, on Belgias registreeritud äriühingu Recticel SA (edaspidi „Recticel") Prantsusmaa tütarettevõte.

12. 1988. aastal sõlmis Recticel enda ja oma Euroopa tütarettevõtete, s.h SFIP-i, kindlustamiseks kindlustuslepingu Belgia kindlustusandjate grupiga.

13. Kindlustuslepingu artikkel K sätestab, et „[k]äesolevast lepingust tulenevate vaidluste korral allub Selts Kindlustusvõtja asukohajärgsetele kohtutele".

14. 1990. aastal tegi Prantsusmaal registreeritud äriühing SARL Calland Réalisations Eydoche'is (Prantsusmaa) asuvale äriühingule SA ÉtablissementsBernard Laiterie du Chatelard (edaspidi „Laiterie du Chatelard") soojusisolatsiooni töid, mis seisnesid endise nimega Plast'Europ'i toodetud kahe lehe vahele sisestatud polüuretaanist südamikuga kihiliste paneelide paigaldamises.

15. Ekspertiis tuvastas nimetatud paneelidel konstruktsiooni- ja tootmisvigade esinemise ja tegi järelduse, et seetõttu ei olnud ruumid, kus Laiterie du Chatelard tegutses, nende otstarbe kohaselt kasutatavad.

16. Nimetatud äriühing esitas Tribunal de grande instance de Bourgoin-Jallieu'le (Prantsusmaa) 1. ja 12. märtsil 2001 kahju hüvitamise hagid a) SA Abeille Assurances, SARL Calland Réalisations'i kindlustusandja, b) SFIP-i, c) SMABTP, SFIP-i ametialase vastutuskindlustuse kindlustusandja, d) SA AXA Global Risks'i ja e) SA Zurich International, SFIP-i erinevate riskide kindlustusandja vastu.

17. Sel moel algatatud kohtuasjas esitas SFIP Brüsseli konventsiooni artikli 10 esimese lõigu alusel tagatise realiseerimise nõude kõigile Belgia kindlustusandjatele, kes olid 1988. aastal sõlminud kindlustuslepingu Recticeliga.

18. Belgia kindlustusandjad, kellele oli esitatud tagatise realiseerimises nõue, vaidlustasid Tribunal de grande instance de Bourgoin-Jallieu' territoriaalsele pädevusele viidates kindlustuslepingu artikli K kohaldamisele, mille kohaselt tagatise realiseerimise nõude lahendamiseks oli pädev Recticeli alalise asukoha järgne kohus, ehk Tribunal de première instance de Bruxelles.

19. 13. septembri 2002. aasta otsusega võttis Tribunal de grande instance de Bourgoin-Jallieu vastu Belgia kindlustusandjate vastuväite ja tuvastas, et SFIP-i poolt nimetatud kindlustusandjate vastu esitatud tagatise realiseerimise nõude lahendamiseks oli pädev Belgia kohus.

20. SFIP kaebas selle otsuse peale edasi Cour d'appel de Grenoble'ile (kohtupädevuse vaidlustamise kaebus), kes Brüsseli konventsiooni tõlgendamises kaheldes otsustas menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule 3. juuni 1971. aasta Luksemburgi protokolli[3] alusel järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas kindlustusvõtja (lepingule allakirjutanu) ja kindlustusandja vahel, kelle alaline asukoht on samas liikmesriigis, [kolmanda isiku huvides] sõlmitud kindlustuslepingu soodustatud isikule võib kohaldada kokkulepet, mille kohaselt on pädevad nimetatud riigi kohtud, ehkki viimane ei ole sellele kokkuleppele isiklikult nõusolekut andnud, kahju on tekkinud teises liikmesriigis ning ta on viimati nimetatud riigi kohtumenetlusse kaasanud ka selles riigis asuvad kindlustusandjad?"

21. Sel moel algatatud kohtumenetluses esitasid kirjalikke märkusi Prantsuse valitsus, Ühendkuningriigi valitsus, komisjon ja kindlustusseltsid Gerling Konzern, Mutuelles du Mans, Axa Belgium, Zurich International Belgique, Ace Insurance, Fortis Corporate Insurance (edaspidi „kindlustusseltsid").

22. 27. oktoobri 2004. aasta kohtuistungil osalesid Axa Belgium, Gerling Konzern, Prantsusmaa, Ühendkuningriik ja komisjon.

IV. Õiguslik analüüs

23. Eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas vastavalt Brüsseli konventsiooni artikli 12 punktis 3 sätestatud ettekirjutustele sõlmitud kokkulepe kohtualluvuse kohta on kasutatav kindlustuslepinguga kindlustatu või soodus-

3 — EÜT 1975, L 204, lk 28.

tatud isiku vastu juhul, kui nimetatud isikute puhul ei ole tegemist kindlustusvõtjaga ja nende alaline elukoht (või asukoht) on viimasest (ja kindlustusandjast) erinevas liikmesriigis.

24. Euroopa Kohtule märkuste esitamisel andsid menetlusse astunud isikud nimetatud küsimusele vastandlikke vastuseid.

25. Esimese seisukoha kohaselt, mida komisjon allpool vajalikul määral ära toodud argumentide abil kaitseb, ei ole kolmanda isiku huvides kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahel sõlmitud lepingus sisalduv kokkulepe kohtualluvuse kohta kolmanda isiku vastu kasutatav. Käesolevas kohtuasjas ei ole seega Recticeli ja kindlustusseltside vahel sõlmitud kokkulepe SFIP-i vastu kasutatav.

26. Vastupidine on seevastu Ühendkuningriigi ja kindlustusseltside seisukoht, mille kohaselt on selline kokkulepe igal juhul kindlustatud kolmanda isiku ja seega käesolevas kohtuasjas SFIP-i vastu kasutatav.

27. Selle seisukohaga ühines kohtuistungil ka Prantsusmaa valitsus, kes kirjalikes märkustes oli põhjalikult analüüsinud kahte vastandlikku teesi ja pidanud mõlemat usutavaks.

28. Enne seisukoha võtmist nende kahe teesi kohta tuleb esiteks ülevaatlikult uurida konventsiooni sätteid, mis käsitlevad kohtualluvust kindlustusasjade puhul.

29. Selles osas tuletan meelde, et konventsiooni 3. jao kohtualluvust käsitlevate eeskirjade eesmärk on kaitsta kindlustusvõtja, kindlustatu ja kolmanda soodustatud isiku sarnaseid isikuid, „kes on tihtipeale silmitsi tüüptingimustega lepinguga, mille sätted pole läbirääkimiste esemeks ning kes on majanduslikult nõrgemal positsioonil" [4].

30. Peamiselt tagatakse see kaitse kahel moel. Kui kohtusse pöördub kindlustusandja, siis on konventsiooni artikli 11 kohaselt ainupädev nõrgema poole alalise asukoha järgne kohus. Kui kohtusse pöördub aga suhte nõrgem pool, siis on tal konventsiooni artikli 8 punktide 1 ja 2 kohaselt õigus kaevata kindlustusandja lisaks selle riigi kohtule, kus on viimase alaline asukoht, ka selle paiga kohtusse, kus on kindlustusvõtja alaline asukoht.

4 — 13. juuli 2000. aasta otsus kohtuasjas C-412/98: Group Josi Reinsurance Company SA (EKL 2000, lk I-5925, punkt 64), vt ka 14. juuli 1983. aasta otsus kohtuasjas 201/82: Gerling (EKL 1983, lk 2503, punkt 17).

31. Sellisele kohtualluvusele lisanduvad vastutuskindlustuse raames kaks konventsiooni artiklites 9 ja 10 ette nähtud eripädevust.

32. Eelkõige artikkel 9 täpsustab meid huvitava osas, et kindlustusandja vastu võib esitada kaebuse ka selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud. Artikli 10 esimese lõigu kohaselt võib kindlustatu — kui *lex fori* sellise tagatise realiseerimise nõude esitamist võimaldab — kaasata kindlustusandja menetlusse sellises kohtus, kuhu kahju kannatanud pool on esitanud kahju hüvitamise hagi nimetatud kindlustatu suhtes.

33. Lõpetuseks, kindlustussuhte nõrgema poole kaitset täiendavad 3. jao eespool kirjeldatud muudes sätetes kehtestatud kohtualluvusest erandeid tegevatele kokkulepetele kehtestatud ranged tingimused.

34. Konventsiooni artikkel 12 näeb tegelikult ette, et kindlustusasjade puhul kehtivatest kohtualluvuse eeskirjadest erandi tegemiseks võib sõlmida kohtualluvust käsitleva kokkuleppe. Kuid seda võimalust sätestades kehtestab see samal ajal nõrgema poole kahjustamist nimetatud kokkuleppega takistavad tingimused. Seega on vajalik, et i) nõrgem pool on andnud oma sõnaselge nõusoleku kokkuleppele pärast vaidluse teket (artikli 12 punkt 1); ii) valitud kohtualluvus on sobilik tema huvide kaitseks (artikli 12 punktid 2 ja 3); ii) ei ole ühtegi teist kaitset väärivat poolt (artikli 12 punktid 4 ja 5).

35. Sel moel — tagades samas poolte autonoomia põhimõtte, millele konventsioon omistab olulist tähtsust[5] — välditakse nõrgema poole kaitse eesmärgi kahjustamist lepingu läbirääkimistel suuremat mõju omavate kindlustusandjate poolt peale sunnitud kokkuleppega kohtualluvuse kohta.

36. See märgitud, asun põhjalikumalt analüüsima konventsiooni artikli 12 punkti 3, mis kujutab endast kahtlemata käesoleva kohtuasja keskset sätet.

37. Nagu öeldud, võimaldab see säte kindlustuslepingu pooltel teha erandeid eespool kirjeldatud kohtualluvuse üldistest kriteeriumidest, lisades sõlmitavale lepingule kokkuleppe, „mille sõlmivad kindlustusvõtja ja kindlustusandja, kelle mõlema alaline asukoht [või elukoht] on samas osalisriigis, ja millega on selle riigi kohtute pädevusse määratud isegi juhud, kui kahjustav sündmus leiab aset välismaal, tingimusel, et selline kokkulepe ei ole vastuolus nimetatud riigi seadustega".

5 — 9. novembri 1978. aasta otsus kohtuasjas 23/78: Meeth (EKL 1978, lk 2133, punkt 5).

38. Esiteks tuleb märkida, et nimetatud erandi eesmärk on anda kindlustusandjale võimalus välistada konventsiooni artiklites 9 ja 10 sätestatud kohtualluvuse kasutamine tema vastu. Tänu nimetatud kokkuleppele saab kindlustusandja vältida kas seda, et tema vastu esitatakse kaebus selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud (artikkel 9) või seda, et kindlustusvõtja esitab talle tagatise realiseerimise nõude kohtus, kus kahju kannatanud pool on algatanud menetluse kindlustatu suhtes (artikkel 10). [6]

39. Kuid lähemal uurimisel ilmneb, et sellist laadi erandit kehtestav kokkulepe ei saa kahjustada kindlustusvõtjat, kuna sellise kokkuleppe sõlmimine eeldab teatud liikmesriigi kohtute pädevuse kehtestamiseks seda, et nii kindlustusvõtja kui ka kindlustusandja alaline asukoht või peamine elukoht on selles samas riigis.

40. Probleemid tekivad seevastu siis, kui nagu käesolevas kohtuasjas kindlustatu ja kindlustusvõtja isik ei lange kokku ja kindlustatu elab kindlustusvõtjast ja kindlustusandjast erinevas liikmesriigis.

41. Selles osas, nagu ma eespool juba märkisin, väidab komisjon, et kindlustatud kolmanda isiku kaitse nõudest tulenevalt ei saa kokkulepet kohtualluvuse kohta lugeda tema vastu kasutatavaks.

42. Seevastu viitavad Ühendkuningriigi valitsus ja kindlustusseltsid lisaks teistele argumentidele, mida käsitlen alljärgnevalt, ka õiguskindlusele, toetamaks väidet, et kokkulepe on kindlustatu vastu kasutatav vaatamata sellele, et see sõlmiti kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel. Nende arvates saab vaid sel moel tõhusalt kaitsta kindlustusandja huvi kuuluda — seda eelkõige vastutuskindlustust puudutavate vaidluste raames — eelnevalt kindlaks määratud konkreetse kohtu alluvusse.

43. Omalt poolt ütlen kohe, et artikli 12 punkti 3 sõnastus ei anna minu arvates sellele küsimusele ühest vastust. Nimetatud säte piirdub tegelikult tingimuste täpsustamisega, millele peab vastama konventsioonis ette nähtud kokkulepe kohtualluvuse kohta, kuid ei sisalda teavet vaidlusaluse küsimuse kohta. Seda tõendab lisaks asjaolu, et menetlusse astunud isikud jõudsid sätte grammatilise tõlgendamise alusel vastupidistele järeldustele.

44. Ühendkuningriigi arvates näitab konventsiooni artikli 12 punkti 3 sõnastus seda, et selles täpsustatud tingimustele vastav kokkulepe kohtualluvuse kohta on täielikult kasutatav ka kindlustatud kolmanda isiku ja soodustatud isiku vastu. Ta arvab, et kui lepinguosalised oleksid tahtnud kohelda neid isikuid erinevalt kindlustusvõtjast, keelates

6 — Tuletan meelde, et kahju kannatanud pool võib vastavalt konventsiooni artiklile 2 ja artikli 5 punktile 3 pöörduda kas kindlustatu alalise asukoha järgsesse kohtusse või selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud.

nende vastu õiguspäraselt sõlmitud kokkuleppe kohtualluvuse kohta kasutamise, siis ei oleks neil olnud raske seda sõnaselgelt väljendada. Kui konventsioonis on peetud tarvilikuks teha vahet kindlustusvõtjal ja teistel isikutel, siis on seda ka selgelt tehtud. Nii on see näiteks artikli 12 punkti 2 puhul, mis võimaldab sõlmida sellise kokkuleppe kohtualluvuse kohta, „millega võimaldatakse kindlustusvõtjal, *kindlustatul või soodustatud isikul* algatada menetlus käesolevas jaos nimetamata kohtutes"[7]. Kuna artikli 12 punkt 3 ei tee vahet kindlustusvõtja ja teiste kõnealuste isikute olukordadel, siis tuleneb sellest *a contrario* arutluse rakendamisel nende olukordade samastamine ja seega võimalus kasutada nimetatud sätte alusel sõlmitud kokkuleppeid kolmandate isikute vastu.

45. Teiselt poolt, jätkab Ühendkuningriik, tähendaks sellega nõustumine, et artikli 12 punkti 3 eesmärk on kaitsta kindlustatud kolmandat isikut ja soodustatud isikut kindlustusvõtjast erineval moel, sätte lubamatut „loomingulist tõlgendamist", kehtestades kokkuleppe nende vastu kasutamisele piirangu, mida artikkel 12 otseselt ega kaudselt ette ei näe.

46. Oma teesi toetuseks viitab Ühendkuningriik muu hulgas konventsiooni asendanud õiguslikule vahendile, st nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrusele (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (edaspidi „määrus nr 44/2001")[8]. Määruse sättes, mis vastab konventsiooni artikli 12 punktile 3, ehk artikli 13 punktile 3, ei räägita kindlustatud kolmandast isikust ega soodustatud isikust vaatamata sellele, et viited nimetatud isikutele on lisatud teistesse sätetesse, mis käsitlevad kohtualluvust kindlustusasjade puhul ja eelkõige artikli 9 lõike 1 punkti b, mis vastab konventsiooni artikli 8 punktile 2.[9]

47. See kinnitab nimetatud valitsuse arvates seda, et kui kindlustatud kolmanda isiku ja soodustatud isiku suhtes on soovitud kehtestada erisätteid, siis on seda tehtud *expressis verbis*.

48. Hoopis teisel arvamusel on komisjon, kelle arvates tuleb sellest, et konventsiooni artikli 12 punkt 3 ei maini kindlustatud kolmandat isikut ja soodustatud isikut, teha hoopis järeldus, et nimetatud isikud on kindlustusvõtjast erinevas olukorras. Pealegi, jätkab komisjon vastupidi Ühendkuningriigi

7 — Kohtujuristi kursiiv.

8 — EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42.

9 — Viimasena nimetatud sätte kohaselt võib kindlustusandja, kelle alaline asukoht on osalisriigis, kaevata teise osalisriigi selle paiga kohtusse, kus on kindlustusvõtja alaline asukoht. Määruse nr 44/2001 artikli 9 lõike 1 punkt b näeb aga ette, et sama isiku võib kaevata, „kui tegemist on kindlustusvõtja, kindlustatu või soodustatud isiku esitatud kaebusega, teises liikmesriigis hageja alalise elukoha kohtusse".

argumendile, kui nendele kolmele isikule oleks soovitud kohaldada sama korda, siis oleks konventsioonis seda sõnaselgelt väljendatud, nagu seda tehti mainitud artikli 12 punktis 2.

49. Selline ilmne argumentide vastuolulisus kinnitab minu arvates seda, et artikli 12 punkt 3 ei sisalda täpseid ja vaidlustamatuid viiteid sätte kohaldamisala kohta.

50. Teiselt poolt ei ole minu arvates tõlgendamisel selles osas abiks ka Euroopa Kohtu praktika ja eelkõige kohtuotsus Gerling [10], millele menetlusse astunud isikud viitasid ning mille alusel igaüks tegi taas oma teesi toetavaid järeldusi.

51. On tõsi, et nimetatud kohtuasjas leidis Euroopa Kohus, et kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahel sõlmitud kindlustuslepingu puhul, kus soodustatud isikuks on kindlustusvõtja ja kolmandad isikud, on nimetatud kolmandatel isikutel õigus tugineda kohtuvaidluses kindlustusandjaga lepingus sisalduvale kokkuleppele kohtualluvuse kohta. [11]. Kuid samuti on tõsi see, et nimetatud kohtuasjas oli asjakohane kokkulepe sõlmitud konventsiooni artikli 12 punkti 2 alusel, mille loogika on sama sätte punkti 3 loogikast erinev. Nagu ma juba märkisin, on nimetatud sätte punkti 2 kohaselt lubatud sellised kokkulepped kohtualluvuse kohta, „millega võimaldatakse kindlustusvõtjal, kindlustatul või soodustatud isikul algatada menetlus käesolevas jaos nimetamata kohtutes".

52. Seega on selge, et sellist laadi kokkulepe ei saa kahjustada kindlustussuhte nõrgemat poolt, sest sellega ei välistata konventsioonis kindlustusasjade puhul kehtestatud kohtualluvuse eeskirjade kohaldamist, vaid lisatakse nimetatud sätete alusel pädevate kohtute hulka veel üks kohus. Kindlustussuhte nõrgema poole kaitse on seega tagatud või isegi tugevdatud.

53. Artikli 12 punkti 3 alusel sõlmitud kokkulepped kehtestavad seevastu kohtualluvuse, mis välistab konventsiooni 3. jao asjakohastes sätetes kehtestatud muud võimalused. Nende kasutamist kolmandate isikute vastu võib seega lubada siis, ja ainult siis, kui see ei kahjusta kindlustatu kaitse nõuet, mis iseloomustab konventsiooni vastavat valdkonda reguleerivaid sätteid.

54. Kuna kahe sätte eesmärk ja mõju on niivõrd erinev, siis ei ole minu arvates õigustatud Ühendkuningriigi ja kindlustusseltside järeldus, mille kohaselt ei ole põhjust välistada sellise artikli 12 punkti 3 alusel

10 — Eespool viidatud kohtuotsus Gerling.

11 — *Ibidem*, punkt 20.

sõlmitud kokkuleppe kasutamist kindlustatu vastu, kui kohtupraktikas on tuvastatud, et ta võib tugineda konventsiooni artikli 12 punkti 2 alusel sõlmitud kokkuleppele kohtualluvuse kohta.

55. Nagu sätte sõnastus, nii ei anna lõppkokkuvõttes ka asjakohane ühenduse kohtupraktika eelotsuse küsimuse lahendamiseks usaldusväärseid viiteid. Seega tuleb süstemaatiliselt tõlgendada konventsiooni kindlustuslepinguid puudutavaid sätteid.

56. Selles osas tuleb esiteks märkida, et nimetatud sätete eesmärk, nagu korduvalt rõhutatud, on kindlustussuhte nõrgema poole, s.t kindlustusvõtja, kindlustatu ja soodustatud isiku kaitse.

57. Sellest vaatepunktist lähtudes tuleb vastust eelotsuse küsimusele otsida kontrollides, kas kahju kannatanud isiku poolt tsiviilõiguslikult vastutava isiku vastu esitatud kahju hüvitamise hagi korral — kui tsiviilõiguslikult vastutav isik omab vastutuskindlustust, kuid ei ole kindlustusvõtja — võib kindlustuslepingus sisalduva kokkuleppe kohtualluvuse kohta kohaldamine tegelikult viimati nimetatud isikut kahjustada.

58. Tuletan selles osas meelde, et tsiviilvastutuse valdkonnas võib kahju kannatanud isik vastutava isiku kohtusse kaevata lisaks oma alalise elukoha järgsele kohtule (konventsiooni artikkel 2) ka selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud (konventsiooni artikli 5 punkt 3).

59. Kuid olles vastutuskindlustuse osas kindlustatud, on kindlustatule tema suhetes kindlustusandjaga mõlemal juhul tagatud asjakohane kaitse konventsiooni artikli 10 esimese lõigu alusel.

60. Esimesel juhul võib kindlustatu esitada kindlustusandjale tagatise realiseerimise nõude enda alalise asukoha järgsele kohtule. Teisel juhul on jäetud täielikult kindlustatu otsustada, kas kaevata kindlustusandja mõnda muusse kohtusse või mitte. Kindlustatu võib vabalt valida, kas ta kaasab kindlustusandja menetlusse *forum delicti* järgses kohtus, mis on kohtuasja asjaoludega tihedamalt seotud, või esitab iseseisva tagatise realiseerimise nõude kindlustusandja vastu enda alalise asukoha järgsele kohtule.

61. Kui sellisel juhul tuleb mängu konventsiooni artikli 12 punktis 3 ette nähtud kokkulepe kohtualluvuse kohta, siis ei saa kindlustatu — *kes on samuti kindlustuslepingu pool* ja kelle kahju kannatanud isik on

kaevanud selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud — sellest kokkuleppest tulenevalt kaevata kindlustusandjat samasse kohtusse, kuid saab siiski kaitsta oma õigusi iseseisva hagiga enda alalise asukoha järgses kohtus (mis kõnealuses olukorras oleks ühine). Seetõttu ei ole vältimatu, et kokkulepe kohtualluvuse kohta kahjustab nõrgema poole kaitset, mis iseloomustab kogu konventsiooni kindlustusasjadele pühendatud jagu.

62. Seevastu, kui tegemist on nagu käesolevas kohtuasjas *kindlustuslepingu suhtes kindlustatud kolmanda isikuga*, kelle alaline asukoht on (nagu käesolevas kohtuasjas) kindlustusandjast erinevas liikmesriigis, siis ei saa nimetatud isik tulenevalt kokkuleppest kohtualluvuse kohta pöörduda selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud, ega oma alalise asukoha järgsesse kohtusse, vaid peaks esitama oma nõuded kindlustusandja vastu viimase alalise asukoha järgsele kohtule.

63. Seega ei ole võimalik väita, nagu seda teevad Ühendkuningriik ja kindlustusseltsid, et kokkuleppe kasutamata jätmine kindlustatud kolmanda isiku või soodustatud isiku vastu tähendaks seda, et nimetatud kindlustusleping annab sellistele isikutele rohkem õigusi, kui kindlustusvõtjale, kelle vastu võib nimetatud kokkuleppele tugineda. Nagu me äsja nägime, erinevalt kindlustusvõtjast tooks kokkuleppe kohaldamine kindlustatud kolmandale isikule või soodustatud isikule, kelle alalise asukoha või peamise elukoha järgne riik ei lange kokku kindlustusandja ja kindlustusvõtja vastava ühise riigiga, neile kaasa võimatuse pöörduda oma alalise asukoha järgsesse kohtusse.

64. Samas on selge, et sellisel juhul kahjustatakse tõsiselt konventsiooni 3. jagu iseloomustavat nõrgema poole kaitse nõuet.

65. Teiselt poolt jõutaks siin kritiseeritud teesi järgides samale järeldusele ka juhul, kui kindlustusandja kaebab kohtusse kindlustatud kolmanda isiku.

66. Sarnase olukorra puhul kehtestab konventsiooni artikkel 11 üldreegli (eespool korduvalt märgitud nõrgema poole kaitse eesmärgil), mille kohaselt kindlustaja võib „algatada menetluse üksnes selle osalisriigi kohtus, kus on kostja alaline asukoht, hoolimata sellest, kas tegemist on kindlustusvõtja, kindlustatu või soodustatud isikuga".

67. Kui artikli 12 punkti 3 alusel on sõlmitud kokkuleppe kohtualluvuse kohta ja see on

kasutatav kindlustatud kolmanda isiku vastu, siis kahjustatakse vältimatult artiklis 11 ette nähtud kaitset, sest nõrgema poole peale esitatakse kaebus kindlustusandja alalise asukoha järgsesse kohtusse.

68. Samadel põhjendustel võib vaidlustada ka väite, mida Ühendkuningriik püüab tuletada eespool nimetatud Brüsseli konventsiooni asendavast määrusest nr 44/2001, toetudes selleks määruse artikli 13 ja konventsiooni artikli 12 olulisele samasusele (vt eespool punkt 46 jj).

69. Selles osas pean esiteks märkima, et ehkki nimetatud määruse sätted ei ole käesolevale kohtuasjale kohaldatavad, [12] on sellega asjaomases valdkonnas tehtud muudatused käesoleva kohtuasja huvides äsja mainitud olulisest samasusest tulenevalt siiski huvipakkuvad.

70. Märgin, et määruse kolmeteistkümnenda põhjenduse kohaselt „[tuleks k]indlustuslepingute puhul nõrgemat poolt kaitsta soodsamate kohtualluvuse eeskirjadega kui üldised eeskirjad".

71. Sel eesmärgil tugevdas määruse nr 44/2001 artikli 9 lõike 1 punkt b võrreldes konventsioonis sätestatuga kindlustussuhte nõrgema poole kaitset, lubades esitada kindlustusandja vastu mitte üksnes viimase alalise asukoha järgsesse kohtusse, vaid *„kui tegemist on kindlustusvõtja, kindlustatu või soodustatud isiku esitatud kaebusega,* [ka] teises liikmesriigis *hageja alalise elukoha kohtusse"* [13].

72. Sel moel lubab määrus nr 44/2001 Brüsseli konventsiooni artikli 8 punktis 2 ette nähtud kindlustusvõtja alalise asukoha järgse kohtu ainupädevuse asemel kindlustatud kolmandal isikul esitada kaebus kindlustusandja vastu ka omaenda alalise asukoha järgsesse kohtusse; sellist võimalust tal konventsiooni kehtimise ajal ei olnud.

73. Kui määrusega ei ole vaatamata sellele, et see pöörab rohkem tähelepanu kindlustusvõtjast erinevate nõrgemate poolte kaitsele kui 1968. aastal, peetud vajalikuks muuta konventsiooni artikli 12 punktis 3 sätestatud

12 — Määruse nr 44/2001 artikli 66 lõige 1 sätestab, et „[k]äesoleva määruse sätteid kohaldatakse üksnes kohtumenetluste suhtes, mis on algatatud pärast määruse jõustumist", mis nähti ette 1. märtsiks 2002. Kuid nagu näha, esitas SA Etablissement Bernard Laiterie du Chatelard oma hagi eelotsusetaotluse esitanud kohtule 1. märtsil 2001.

13 — Kohtujuristi kursiiv.

õigusnormi, vaid on seda sisuliselt identselt korratud (artikli 13 lõikes 3), siis tähendab see minu arvates, et ühenduse seadusandja eeldas seda, et nimetatud sättel põhinevaid kokkuleppeid kohtualluvuse kohta ei saa nimetatud isikute vastu kasutada.

74. Kui väita, et konventsiooni artikli 12 punktis 3 ja analoogilises määruse artikli 13 lõikes 3 ettenähtule sarnane kokkulepe kohtualluvuse kohta on kasutatav ka kindlustatud kolmanda isiku ja soodustatud isiku vastu, kelle alaline asukoht on teises liikmesriigis, siis oleksid viimati nimetatud isikud sunnitud vältimatult pöörduma kindlustusandja alalise asukoha järgsesse kohtusse ning kaotaksid seeläbi juba konventsioonis sätestatud ja määruses kinnitatud võimaluse [14] esitada oma nõuded *forum delicti* järgsele kohtule ning samuti võimaluse pöörduda omaenda alalise asukoha järgsesse kohtusse, mis kehtestati nende huvides määruse artikli 9 lõike 1 punktiga b.

75. Kordan veelkord, et see oleks lepitamatu ühenduse õigusakti kindlustussuhte nõrgema poole kaitse eesmärgiga.

76. Seega tuleb minu arvates esitatud süstemaatilise arutelu alusel esitatud kahest teesist pigem eelistada seda, mille kohaselt ei saa konventsiooni artikli 12 punkti 3 kohast kokkulepet kohtualluvuse kohta kasutada kindlustatu vastu, kes on kindlustuslepingu suhtes kolmas isik.

77. Küsimuse ammendava analüüsi huvides tuleb veel uurida Ühendkuningriigi ja kindlustusseltside poolt selle teesi suhtes esitatud vastuväiteid.

78. Esimene nimetatud vastuväidetest toetub, nagu öeldud, õiguskindlusele. Väidetavalt peab kindlustusandja juba lepingu sõlmimise hetkel teadma kindlalt, milline kohus on pädev kõigi lepingust tulenevate vaidluste lahendamiseks; kuid see ei olevat võimalik, kui nõustuda kokkuleppe kohtualluvuse kohta kolmanda isiku vastu kasutamatuse teesiga.

79. Pean vastu vaidlema, et sellise teesiga nõustumine ei tähenda vääramatult seda, et kindlustusandja ei ole eelnevalt teadlik sellest, millisesse kohtusse ta võidakse kaevata. Nagu teada, teeb kindlustusvõtja suure osa kolmanda isiku huvides või kasuks sõlmitavate kindlustuslepingute puhul lepingu sõlmimisel kindlustusandjale teatavaks üldise teabe kolmanda isiku kohta, mistõttu kindlustusandja omab piisavalt teavet kindlustatud kolmanda isiku või soodustatud isikuga tekkida võivate kohtuvaidluste lahendamiseks pädevate kohtute kohta.

14 — Vastavalt artiklid 9 ja 10.

80. Teiseks väidavad kindlustusseltsid, et kolmanda isiku vastu kasutamatuse tees kujutab endast ohtu konventsiooni ühetaolisele tõlgendamisele, arvestades samas valdkonnas tehtud vastuoluliste otsuste võimaliku samaaegse olemasoluga.

81. Sellele vastuväitele on minu arvates lihtne vastata, et konventsiooni ühetaoline kohaldamine ja vastuoluliste kohtuotsuste vältimise nõue on piisavalt tagatud seeläbi, et Euroopa Kohtule on antud nende normide tõlgendamise pädevus ning on kehtestatud peatamist ja seotud menetlusi käsitlevad sätted.

82. Lisaks sellele väidavad Ühendkuningriik ja kindlustusseltsid, et käesolevas kohtuasjas ei ole vajadust kaitsta nõrgemat poolt, sest Recticel ja selle tütarettevõtted on siseriiklikul ja ühenduse tasemel olulised äriühingud, mis on sellest tulenevalt lepingute sõlmimisel tegelikult kindlustusandjaga võrdsel positsioonil. Seda tõendab muuseas asjaolu, et kokkulepet kohtualluvuse kohta ei surutud Recticelile peale, vaid ta ise taotles sõnaselgelt selle lisamist.

83. Kuid see vastuväide ei ole minu arvates vastuvõetav isegi siis, kui jätta arvestamata asjaoluga, et Euroopa Kohtu poolt eelotsusemenetluse raames antud tõlgendus on selle olemusest tulenevalt laiem kõnealuse kohtuasja kontekstist.

84. Tuletan meelde, et Ühendkuningriik taotles konventsiooniga ühinemise eel peetud läbirääkimistel kindlustussuhte nõrgema poole kaitse piiramist juhul, kui viimati nimetatud poolel on arvestatav majanduslik kaal. Ja seda just nimelt põhjendusel, et sotsiaalse kaitse nõue, mis iseloomustab kohtualluvuse kindlaksmääramise korda kindlustusasjades, ei ole enam õigustatud juhul, kui kindlustusvõtja näol on tegemist suurettevõtjaga.

85. Konventsiooni koostamisel leiti siiski, et õiguskindluse huvides saab kindlustussuhte nõrgema poole kaitse nõuet piirata vaid seoses nende eseme alusel määratletavate konkreetsete kindlustuslepingutega. Nagu on märgitud ka konventsiooni ettevalmistavates materjalides,[15] muutis Ühendkuningriigi ettepaneku rakendamise raskeks objektiivse kriteeriumi puudumine asjaolude määratlemiseks, mille esinemisel ei ole kindlustussuhte nõrgema poole kaitse vajalik.

86. Lõpuks otsustati konventsiooni lisada artikkel 12a, mis lubab sõlmida kokkuleppeid kohtualluvuse kohta vaid siis, kui tegemist on

15 — Vt Schlosseri 9. oktoobri 1978. aasta raport, mis puudutab konventsiooni Taani Kuningriigi, Iirimaa ning Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi ühinemise kohta kohtualluvust ja kohtuotsuste täitmist tsiviil- ja kaubandusasjades käsitleva konventsiooniga ning selle tõlgendamist Euroopa Kohtus käsitleva protokolliga, punkt 140 (EÜT 1979, C 59, lk 71).

„suure riskiga" seotud kindlustusega või seoses teatud liiki transpordiga (eelkõige õhu- ja meretransport) sõlmitud kindlustuslepingutega. Sellest järeldub, *a contrario*, et kindlustusvõtjast äriühingu või kindlustatud äriühingu suuruse ja rahvusvahelise tähtsuse alusel ei saa iseenesest välistada konventsioonis kindlustusasjade puhul kehtestatud erikorra kohaldamist; selline tagajärg on võimalik vaid artiklis 12a sätestatud juhtudel.

87. Ühendkuningriigi valitsus viitab oma teesi toetuseks ühes meretranspordi lepingus sisalduvat kokkulepet käsitlevale kohtupraktikale, milles Euroopa Kohus leidis, et selline kokkulepe oli kasutatav konossementi kolmanda vedaja vastu.

88. Ühendkuningriigi valitsus tuletab eelkõige meelde, et 1984. aasta kohtuotsuses Tilly Russ [16], 1999. aasta kohtuotsuses Castelletti [17] ja 2000. aasta kohtuotsuses Coreck Maritime [18] leidis Euroopa Kohus, et konossementis sisalduvale Brüsseli konventsiooni artikli 17 alusel sõlmitud kokkuleppele kohtualluvuse kohta võib tugineda nimetatud konossementi kolmanda vedaja vastu, kui suhtele kohaldatava õiguse kohaselt on algse lepingu suhtes kolmas isik „ühe algse lepingupoole õiguste ja kohustuste õigusjärglane" [19].

89. Euroopa Kohus märgib sellises olukorras, et ei ole vaja uurida seda, kas kolmas isik on avaldanud oma tahet olla seotud kokkuleppega kohtualluvuse kohta, sest „sellisel juhul ei saa konossementi omandamine anda kolmandale vedajale rohkem õigusi kui sellest tulenes saatjale" [20].

90. Seevastu juhul, kui *lex causae* alusel ei ole algse lepingu suhtes kolmas isik ühe algse lepingupoole õiguste ja kohustuste õigusjärglane, siis peab Euroopa Kohtu arvates „kohus, kelle menetluses kohtuasi on, tegema konventsiooni artikli 17 esimeses lõigus sätestatuga arvestades kindlaks, kas viimati nimetatud isik on tegelikult andnud oma nõusoleku kokkuleppele kohtualluvuse kohta, millele tema vastu tuginetakse" [21].

91. Kuid mulle tundub, et nimetatud kohtuotsustes kohaldas Euroopa Kohus lihtsalt lepinguliste kohustuste valdkonna üldpõhimõtteid. Euroopa Kohus lihtsalt leidis, et kokkulepe kohtualluvuse kohta võib nagu kõik muud lepingud siduda vaid seda sõlminud pooli, kes sellele alla kirjutades avaldasid oma tahet kehtestada erand konventsiooni kohtualluvust käsitlevatest sätetest.

16 — 19. juuni 1984. aasta otsus kohtuasjas 71/83: Tilly Russ (EKL 1984, lk 2417).

17 — 16. märtsi 1999. aasta otsus kohtuasjas C-159/97: Castelletti (EKL 1999, lk I-1597).

18 — 9. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-387/98: Coreck Maritime (EKL 2000, lk I-9337).

19 — Eespool viidatud kohtuotsus Coreck Maritime, punkt 24.

20 — Eespool viidatud kohtuotsus Coreck Maritime, punkt 25.

21 — Eespool viidatud kohtuotsus Coreck Maritime, punkt 26.

92. Sellest üldpõhimõttest on Euroopa Kohtu arvates aga kaks erandit.

93. Esiteks on algsete lepingupoolte vahel sõlmitud kokkulepe kolmandale isikule siduv siis, kui viimane on suhtele kohaldatava siseriikliku õiguse alusel ühele lepingupoolele kuulunud õiguste ja kohustuste kogumi õigusjärglane.

94. Kuna sellise olukorraga pole käesolevas kohtuasjas tegemist, siis ei peatu ma sellel pikemalt, vaid asun uurima teist erandit, mille alusel kolmas isik on seotud kohtualluvust puudutava kokkuleppega siis, kui ta on avaldanud sõnaselgelt oma tahet selle kokkuleppega liituda.

95. Ehkki üldiselt järgib selline lahendus konventsioonile omaseid lepingupoolte lepinguvabaduse põhimõttest tulenevaid nõudeid, on lood teisiti kindlustuste spetsiifilises valdkonnas, kus, nagu komisjon märkis, peavad nimetatud nõuded olema tasakaalus samaväärse kindlustussuhte nõrgema poole kaitse nõudega.

96. Sellele võib loomulikult vastu vaielda, et kolmas isik kaotab tahte sõnaselge avaldamisega „võõra" staatuse erandit kehtestava kokkuleppe suhtes, mis on üks selle kokkuleppe vastu kasutamatuse põhjusi. Lähemal vaatlemisel aga ilmneb, et sellest ei piisa tuginemaks tema vastu nimetatud kokkuleppele, seda vähemalt siis, kui nagu käesolevas kohtuasjas kolmas isik ei ela (või tema alaline asukoht ei ole) kindlustusandjaga (ja kindlustusvõtjaga) samas liikmesriigis.

97. Nagu me eelnevalt nägime (vt eespool punkt 33 jj), lubab konventsioon nõrgemal poolel loobuda teatud kohtualluvustest, millele tal oleks õigus 3. jaos sätestatud kohtualluvust käsitlevate eeskirjade alusel, ent vaid siis, kui see nõrgemat poolt ei kahjusta. Artikli 12 punkti 3 kohase kokkuleppega kohtualluvuse kohta nõrgemat poolt ei kahjustata, sest valitakse sellise riigi kohus, kus on mõlema poole (seega ka nõrgema poole) alaline asukoht (vt eespool punkt 39). Seevastu, kui tegemist on erinevas riigis elava (või alalist asukohta omava) kolmanda isikuga, siis oleks vaidluste lahendamine määratud kokkuleppega ainult kindlustusandja asukoha järgse riigi kohtute pädevusse — selline lahendus on ilmselt vastuolus konventsiooni 3. jao eesmärkidega.

98. Samuti ei saa väita, et kolmanda isiku sõnaselge tahteavalduse korral olukord oluliselt muutuks. Nagu öeldud (vt eespool punkt 33 jj), saab konventsiooni artiklites 7–11 nõrgema poole huvides ette nähtud kaitsest konventsiooni artikli 12 alusel sõlmitud kokkuleppega kohtualluvuse kohta lahti öelda vaid siis, kui on mõistlik eeldada, et see kokkulepe ei kahjusta nõrgemat poolt

(vt eelkõige artikli punktid 2 ja 3). Seda aga ei saa käesoleval juhul väita, sest kokkuleppe kohaselt on vaidluste lahendamiseks ainupädev kolmanda isiku asukohast erinev kindlustusandja asukohajärgne kohus.

99. Seega ei lükka uuritud vastuväited minu arvates eespool toodud teesi ümber.

100. Seetõttu teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata eelotsuse küsimusele, et kokkulepet kohtualluvuse kohta, mis on kooskõlas Brüsseli konventsiooni artikli 12 punktiga 3, ei saa kasutada kindlustatud kolmanda isiku vastu, kes ei ela kindlustusandja ja kindlustusvõtjaga samas liikmesriigis.

V. Ettepanek

101. Esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Cour d'Appel de Grenoble'i esitatud eelotsuse küsimusele järgmiselt:

Kokkulepet kohtualluvuse kohta, mis on kooskõlas Brüsseli konventsiooni artikli 12 punktiga 3, ei saa kasutada kindlustatud kolmanda isiku vastu, kes ei ela kindlustusandja ja kindlustusvõtjaga samas liikmesriigis.